

19. Yüzyılda Çocuk ve Eğitimle İlgili Örnek Bir Dergi: Sadakat Dergisi ve Eğitsel Yaklaşımı

Hüseyin, ŞİMŞEK*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türk çocuk yazınının ilk örneklerinden biri olan Sadakat dergisini tanıtmak ve çocuk eğitimi konusundaki yaklaşımını ortaya koymaktır. Sadakat dergisi bağlamında, Osmanlı dönemi çocukluk anlayışında ve eğitim düşüncesinde yaşanan değişimin izlerini görmek mümkün olacaktır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca metne dayalı içerik çözümlemesi yapılmıştır. Toplam altı sayısı bulunan derginin tüm yazıları incelenmiş ve belirli başlıklar altında analiz edilmiştir. Sadakat dergisinde yer alan metinlerin çözümlenmesinde, *eğitim* ve *çocukluk* konusu dikkate alınmış, derginin içeriği belirli konu başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

Araştırma sonucunda, çocuk yazınının tarihsel geçmişi ve ilk çocuk yazınında eğitim ve çocuğa yönelik yaklaşımın değişmekte olduğu ortaya çıkmıştır. Sadakat dergisinde eğitimle ilgili konular üzerinde durulmuştur. Dergide eğitimin gerekliliği, amacı, işlevi, eğitim kurumlarının gelişmesi, öğretim yöntemleri, eğitim sorunları gibi konulara yer verilmiştir. Derginin en belirgin özelliği dil konusundaki hassasiyetidir. Derginin okuyucu kitlesi ilköğretim çağındaki çocuklardır. Dergide yayımlanan yazılarda çocukların seviyesine uygun bir dil kullanılmıştır.

*Doç. Dr. Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Fakültesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.

E-mail: husimsek@hotmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 23.03.2018 - **Makale Kabul Tarihi:** 01.11.2018

Dergi, insanın değerli bir varlık olduğu görüşünü savunmakta, çocukları geleceğin teminatı olarak görmekte ve onlara büyük sorumluluk yüklemektedir. Sadakat dergisinin insan ve çocukluk anlayışı, eğitim anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Eğitimi vatandaşlık görevi olarak kabul eden dergi, eğitim için en elverişli çağın çocukluk çağı olduğunu savunur. Dergiye göre eğitimin temel işlevi insanlığı öğretmektir. Eğitimin bir diğer işlevi ise ülkenin geleceğinde yararlı olacak bireylerin yetiştirilmesidir. Sadakat dergisi, yenilikçi fikirleri savunan bir özelliğe sahiptir. Yenilikçi görüşler, derginin eğitim anlayışının da temelini oluşturur. Dergide yayımlanan yazılarda geleneksel eğitim anlayışı ile yenilikçi eğitim anlayışı mukayese edilmekte, yeni eğitim anlayışının üstünlüğü savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Çocuk, Eğitim, Yazın, Dergi.

Giriş

19. yüzyıl, eğitim düşüncesi ve uygulamaları bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu yüzyılda eğitimde yenileşme düşüncesi ortaya çıkmış, birçok yeni düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu süreçte okul ve sınıf ortamlarında yeni düzenlenmelere gidilmiş, yeni ders araç ve gereçlerinin ve yeni öğretim yöntemlerinin kullanılmasına başlanmıştır (Akyüz, 2001). Ayrıca bu dönemlerde örgün eğitimin ülke genelinde yaygınlaştırılması için büyük çaba gösterilmiştir.

Bu yüzyılda resmi eğitim düzenlemelerinin yanında sivil alanda da önemli gelişmeler yaşanmış, kültürel alanda canlanma gözlenmiştir. Kültürel canlanmadaki en önemli gelişme, *sürelî yayınların* ortaya çıkışıdır. Sürelî yayınların eğitsel işlevi, ilk defa bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sayıları belirgin bir biçimde artan gazeteler ve dergiler, bir taraftan toplumsal bilgilenme sürecini hızlandırırken, diğer taraftan, günlük siyasal gelişmelerin ve toplumsal sorunların tartışılmasına katkı sağlamıştır.

Bu dönemde, sürelî yayınların en sık vurguladıkları iki kavram *eğitim* (terbiye) ve *ilerleme* (terakki)'dir. Bu temel kavramlar, hem teorik tartışmaları, hem de pratik yansımalarıyla toplumda yankı uyandırmıştır (Şimşek, 2002). Eğitimin, ilerlemenin vazgeçilmez bir koşulu olarak görüldüğü bu dönemde çocuklarını okula gönderme konusunda aileler daha duyarlı davranmışlardır. Giderek yaygınlaşan okullar sayesinde, öğretmen ve öğrencilerden oluşan dinamik bir eğitim camiasının oluşması sağlanmıştır. Bu yeni kitle eğitimle ilgili sürelî yayınları izlemeye başlamış, böylece karşılıklı bir etkileşim alanı doğmuştur.

Sürelı yayınlar, belirli bir zaman diliminde meydana gelen olayları, o dönemin düşünce ve yaklaşımını, o dönemin temel sorunlarını ve ideallerini yansıtabilecek en önemli yazılı kaynaklardır (Kütükoğlu, 1998). Sürelı yayınları, tarihin temel kaynakları arasında sayan Togan, gazete ve dergileri günümüzün *vak'anüvisleri* olarak nitelendirmiş, bunları araştırmalar için başvurulacak kaynaklar arasında göstermiştir (Togan, 1985). Sürelı yayınlar, tarih araştırmalarının olduğu kadar eğitim tarihi araştırmalarının da temel kaynaklarındandır. Doğrudan eğitim konularıyla ilgili olan *çocuk dergileri* ise eğitim tarihi açısından eşsiz kaynaklardır.

Sürelı yayınların eğitim tarihi araştırmaları için önemli bir kaynak olduğuna değinen Ergün, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri* (1908-1914) adlı araştırmasında dönemin basını ve sürelı yayınlarından büyük ölçüde yararlanmıştır (Ergün, 1997). Akyüz (1978) de sürelı yayınları eğitim tarihi araştırmalarının temel kaynakları arasında saymış, *Türk Eğitim Tarihi ve Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1948)* adlı çalışmalarında bu kaynaklardan geniş ölçüde yararlanmıştır. Ergin (1977) ise *Türkiye Maarif Tarihi* adlı eserinde birçok konuda sürelı yayınları kaynak olarak göstermiştir.

Sürelı yayınlar, gazete ve dergilerden oluşmaktadır. Dergiler, gazetelere nazaran eğitim konularına daha fazla yer vermiş, eğitimle ilgili gelişmeleri daha ayrıntılı biçimde ele almışlardır. Çocuk dergileri ise eğitimciler tarafından yayımlanan ve eğitim camiası tarafından izlenen sürelı yayınlardır. Bu açıdan Osmanlı dönemi çocuk dergileri, eğitim tarihimizin önemli kaynakları arasında sayılmaktadır.

Çocuk dergilerinin başlangıcı Tanzimat'a kadar uzanır. İlk çocuk dergisi *MümeYYiz* 1869 yılında yayın hayatına başlamış, daha sonra birçok dergi yayımlanmıştır. Çocuk dergilerinde eğitimle ilgili her konu tartışılmıştır. Bu dergilerde eğitimin gerekliliği, amacı, işlevi, eğitim kurumlarının gelişmesi, öğretim yöntemleri, eğitim sorunları gibi birçok konuya yer verilmiştir (Şimşek, 2002). Nitekim Tanzimat ve Mutlakıyet dönemlerinde yayımlanan çocuk dergileri o dönemdeki çocukluk ve eğitim anlayışı hakkında önemli bilgilerle doludur.

Ancak Osmanlı dönemi basını, eğitim tarihi araştırmalarında, sınırlı düzeyde kaynak olarak gösterilmiştir. Oysa bu dergiler yayımlandıkları dönemlerin sosyal ve kültürel konularına ilişkin zengin bilgilerle doludur. Sürelı yayınlar içerisinde yer alan *çocuk dergileri* ise, çocukluk tarihi ve eğitim düşüncesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda eğitim dergileri olarak da nitelendirilebilen bu dergileri çıkaranlar arasında çok sayıda eğitimci bulun-

maktadır. Öte yandan çocuk dergilerinde, çocuk eğitimi, okul yaşantısı, eğitim sorunları, eğitim görüşleri, ailenin ve toplumun eğitime bakışı, eğitim uygulamaları gibi genel ve özel alanlara ilişkin çok sayıda bilgi yer almaktadır.

Tanzimat ve Mutlakîyet dönemlerinde yayımlanan dergiler, öğrenciler tarafından düzenli olarak takip edilmiştir. Öğretim konularına ağırlık veren çocuk dergileri, ders dışında, öğrenciler tarafından izlenen temel yardımcı kaynaklardır. Kimi öğretmenler bu dergilerden belirli sayıda okul idaresine satın alarak veya yayıncısından isteyerek sınıflarında düzenli olarak öğrencilere okutmuşlardır. Bu anlamda çocuk dergileri, ünite dergiciliğinin de başlangıcı sayılır. Birer yardımcı kaynak biçiminde izlenen çocuk dergileri, öğrencilerin ders kitabı dışında farklı kaynaklardan yararlanma alışkanlığı kazanmalarını sağlamıştır. Tek kaynağa bağlı bir öğretim anlayışının egemen olduğu bir dönemde öğretim konularının farklı kaynaklardan öğrenilmesi, öğretimin geliştirilmesi açısından önemlidir.

Çocuk dergilerinin eğitim açısından bir diğer önemi ise eğitimde cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmalarıdır. Dergiler, kız çocuklarının eğitimine önem verilmesi istemini güçlü bir biçimde dile getirmişlerdir. Bu istemin kız çocuklarının kendi ağızlarından dile getirilmiş olması ise ilgi uyandıran bir girişimdir (Şimşek, 2002). Bu düşüncelerin günümüze ulaştırılması, yalnızca eğitim sorunlarının tarihsel kökenine ilişkin bilgi vermesi bakımından değil, aynı zamanda bugünkü eğitim düşüncelerine ve sorunlarına ışık tutması bakımından da önemlidir.

Bu bakımdan denilebilir ki çocuk dergileri, *çocukluk* ve *eğitim* anlayışı bakımından birincil kaynaklardır. Zira Osmanlı dönemi çocuk dergilerinde, hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından kaleme alınan yazılar ve mektuplara yer verilmiştir. Bu yönüyle çocuk dergileri, iki farklı kuşağın çocukluğa ilişkin görüşlerini aynı anda ifade edebildikleri bir ortam sunmaktadır. Zira çocuk, yalnızca yetişkinlerin belirlediği toplumsallaşma pratiklerinin edilgen bir nesnesi değil, kültürün yeniden üretilmesi sürecinde, yaratıcı bir öznesidir (Tan, 1997). Dergilerde yayımlanan yazılarda çocukların gözüyle çocukluğun nasıl algılandığına ilişkin özgün bilgiler yer almakta ve bu dergiler, Osmanlı dönemindeki çocukluk anlayışı hakkında çok değerli bilgiler sunmaktadır. Dergiler, aynı zamanda yetişkinlerin çocukluğa bakışını, çocuklardan beklentilerini ve çocuk yaşamını nasıl düzenlemek istediklerini göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Tanzimat döneminde yayımlanan Sadakat dergisinin çocukluk ve eğitim anlayışını irdelemektir. Sadakat dergisi bağlamında, Osmanlı dönemi çocukluk anlayışında ve eğitim düşüncesinde yaşanan değişimin izlerini görmek mümkün olacaktır. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için, çocuk dergileri kapsamlı olarak taranacak ve belirtilen dönemlerde *eğitim* ve *çocukluk* kavramlarının içeriğine girebilecek görüş, anlayış, uygulama ve sorunlar belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki temel sorulara cevap aranmıştır.

- Sadakat dergisinin içeriği nelerden oluşmaktadır?
- Sadakat dergisinin çocuk imgesi nedir?
- Sadakat dergisinin eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sadakat dergisine yansıyan başlıca eğitim sorunları nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada nitel desen kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, doküman analiz kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizin, araştırmacılar için çalışmak istedikleri farklı olgu ve olaylar hakkında özet bilgi elde edebilmeleri için sıklıkla başvurulmuş bir yöntem olduğu belirtilmiştir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2017). Betimsel analiz modelinde önce, elde edilen bilgiler mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenir. Daha sonra, yapılan betimlemeler yorumlanarak neden sonuç ilişkisi çerçevesinde birtakım sonuçlara ulaşılır.

Araştırmada ayrıca metne dayalı içerik çözümlemesi yapılmıştır. Bilindiği gibi içerik çözümlemelerinde; tarihsel çözümleme, dilsel çözümleme, kavramsal çözümleme, sosyolojik çözümleme teknikleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada, metne dayalı bir çözümleme yapılmıştır. Dergilerde yer alan metinlerin çözümlemesinde, *eğitim* ve *çocukluk* konusu dikkate alınmış, derginin içeriği, belirli konu başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

Çözümleme sürecinde araştırmanın amacı doğrultusunda önemli görülen cümle, deyim, kavram ve paragrafların tamamı taranmış, bunlar araştırmanın üst ve alt başlıkları içerisinde ve bu başlıklar çerçevesinde betimsel analize tabi tutulmuştur. Dergilerin taranması ve yapılan tasnifler sonucunda, araştırmanın cevap aradığı temel soruların *alt başlıkları* biçiminde nitelendirilebilecek birtakım yeni konu başlıkları belirlenmiştir. Böylece dergide yer alan konuların kategorileştirilmesi (tasnif) sağlanmıştır.

Sadakat (1292/1875)

Sadakat dergisi, İstanbul’da yayımlanan aynı adlı günlük bir gazetenin çocuklara yönelik ilavesidir. Derginin yayımlanma öyküsü, Sadakat gazetesinde anlatılmıştır. 1875 yılı Nisan ayında yayın hayatına başlayan Sadakat’in sahibi Tahsin, gazetenin ilk sayısında çocuklara yönelik bir dergi çıkarmayı amaçladığını belirtmektedir. Tahsin, daha önce Mümeyyiz adıyla çocuklara mahsus bir gazetenin çıkarıldığını ve bu gazetede çocukların birkaç yıllık okul hayatında öğreneceklerinden çok daha fazla ahlaki ve edebi konulara yer verildiğini, ayrıca düzenlediği bir yardım kampanyasıyla da birçok kimsesiz çocuğu baştan ayağa giydirdiğini belirtmiştir. Tahsin, daha önce Mümeyyiz dergisinin yayın heyetinde bulunan bazı kimselerin kendisini çocuklar için bir dergi çıkarması için teşvik ettiğini ve çocuklara yardımcı olmak maksadıyla bu dergiyi çıkardığını belirtmektedir (Sadakat Gazetesi, 1291a, 1). Gazetenin 10 Nisan 1291 tarihli ikinci sayısında yer alan ve daha önce Mümeyyiz’in yönetiminde çalıştığını belirten bir okuyucu, gazeteye gönderdiği mektubunda bu haberi memnuniyetle okuduğunu ve bu düşüncesinden dolayı gazete sahibini tebrik ettiğini söyler (Sadakat Gazetesi, 1291b: 2).

Sadakat dergisinin çıkış serüvenine ilişkin açıklayıcı bir başka bilgi, derginin altıncı sayısından sonra isim değiştiren Etfal dergisinde yer almıştır. Etfal’in ilk sayısında derginin editörlüğünü üstlenen M. R., Sadakat gazetesinin sahibi olan Tahsin’in gazeteyi çıkardığı matbaaya giderek çocuklara yönelik bir dergi çıkarmasını rica ettiğini, şayet kabul ederse, çıkarılacak derginin yazı işlerini fahri olarak üstlenebileceğini belirtmiştir. Gazetenin sahibi Tahsin, bu talebi olumlu karşılamış ve derginin çıkarılması işini ona havale etmiştir (Etfal Dergisi, 1875, 1). Nitekim çok hızlı bir çalışmayla Sadakat adlı çocuk dergisi kısa bir süre sonra ilk sayısını yayımlamıştır.

Sadakat dergisinin yazar kadrosu hakkında açık bilgiler yoktur. Derginin tüm sayılarının son sayfasında Tahsin imzası yer almaktadır. Ancak derginin çıkış serüveniyle ilgili bilgilerden, daha önce Mümeyyiz dergisinde çalışan en az iki kişinin Sadakat’te yazdıkları tahmin edilmektedir. Bunların isimlerine niçin yer verilemediği ise anlaşılamamıştır.

Derginin Genel Özelliği

Sadakat dergisi, çocuklara yönelik haftalık dergilerin ilklerindendir. Dergi, kendisinin çocuk dergilerinin ikincisi olduğunu ileri sürmüştür. “Vaktiyle çocuklar için Mümeyyiz namıyla bir gazete çıkarıldı. Birçok faide görüldü. Sonra Mümeyyiz

kapandı. Hamdolsun şimdi de bu gazete çıktı” (Sadakat Dergisi, 1875b, 1-2).

Dergide eğitsel yazılarla birlikte çocuklar için çok sayıda hikâye yayımlamıştır. Sadakat dergisinde kimlerin yazı yazdığına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Derginin son sayfasında yalnızca Tahsin imzasının yer alması, dergiyi tek kişinin hazırladığı izlenimi vermektedir.

Sadakat dergisinin çıkış amacı, ilk sayısındaki Mukaddime başlıklı yazıda açıklanmıştır. Bu yazıda bugüne kadar birçok gazetenin ahlaka, edebe, sanata ve ticarete yönelik yazılar yayımladıkları; ancak çocukların bunları anlamalarının çok zor olduğu, anlasalar bile onlara yararlı olmadığı belirtilmiştir. Devamında Sadakat’ın çocuklara yönelik bir dergi olarak yayımlanacağı ve sadece çocukların yararına şeyleri barındıracağı belirtilmiştir (Sadakat Dergisi, 1875a, 1).

Dergi, didaktik özellikte yazılar yayımlamıştır. Bu, o dönemde yayımlanan diğer çocuk dergilerinin de genel özelliğidir. Bu amaçla dergide çocuklar için öğretici nitelikli yazı, makale ve atasözleri yayımlanmıştır. Ayrıca çocuklara yönelik eğlenceli fıkralar yayımlanmış ve ardından *hisse* başlığıyla bu fıkradan ne anlaşılması gerektiği açıklanmıştır.

Derginin en belirgin özelliği, dil konusundaki hassasiyetidir. Dergi, dilde sadeliği savunmuş, kendisinden önce yayımlanan Mümeyyiz dergisinden daha sade ve açık bir dil kullanılmıştır. Dergi, ayrıca dilin Türkçe olduğunu vurgulayarak, Türkçe kelimelerin daha fazla kullanılmasını istemiştir. Derginin üzerinde durduğu bir diğer konu ise imladır. Dergide yayımlanan yazılarda imla işaretlerinden *nokta*, *soru işareti*, *iki nokta üst üste*, *parantez* ve *tırnak işareti* gibi imla işaretleri kullanılmıştır.

Dergide çocukların cevaplandırmaları amacıyla *sual* başlığı altında bazı sorular sorulmuştur. Sorular, çocukların genel kültürünü geliştirmek amacına dönüktür. Bu yüzden sorular matematik, coğrafya, tarih, tabiat ve din bilgisi gibi çeşitli alanlarla ilgilidir. Soruları cevaplayanlar isimleriyle birlikte dergide duyurulmuştur.

Okuyucu Kitlesi ve Okuyucuyla İlişkisi

Derginin okuyucu kitlesi, ilköğretim çağındaki çocuklardır. Dergi, hedef kitlesini gözeterek yazılarını onların seviyesine uygun olarak çıkarmıştır. Dergi, okuyucusu olan çocuklarla iyi bir iletişim kurmuştur. Okuyucuları tarafından gönderilen yazılar ve mektuplar dergide yayımlanmıştır. Okuyucu mektupları arasında ilköğretim öğrencilerinin çokluğu dikkat çekicidir. Ancak bu dönem öğrencilere yönelik başka bir dergi bulunmadığından orta ve hatta yüksek okul

öğrencilerinin de dergiyi takip ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim dergiye sıbyan mektebi talebeleri yanında rüştiye mekteplerinden hatta mülkiye idadisinden, okuyucu mektupları gönderilmiştir.

Çocuklara yönelik bir dergi olan Sadakat, çocuklara ulaşmanın yollarını aramıştır. Dergi, bu amaçla ilk sayısından itibaren ödüllü sorular yayımlamıştır. Soruları doğru cevaplayanların isimleri dergide yayımlanmış ve ödül olarak yaldızlı bir gazete gönderileceği vadedilmiştir. Okuyucular tarafından gönderilen mektuplarda dergiden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir (Sadakat Dergisi, 1875c, 3). Sadakat dergisi din ayrımı yapmamış, bunun sonucunda Müslüman çocuklar yanında gayr-i Müslim çocuklar da dergiyi takip etmişlerdir (Sadakat Dergisi, 1875d, 3).

Derginin Tirajı ve Etkinliği

Sadakat dergisinin tirajı konusunda ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. İkinci sayısında derginin çıktığı ilk gün bin beşyüz (1500) adet satıldığı belirtilmiştir. İkinci gün dergiye talep devam etmiştir. Öyle ki okuyucuların dergi alabilmek için matbaaya hücum ettikleri belirtilir. Sadakat'ın tirajı hakkında daha ayrıntılı bilgiler, dergi sahibinin çıkardığı gazetenin 16 Nisan 1291 tarihli beşinci sayısında yer almaktadır. Buna göre Sadakat dergisi, gördüğü ilgiden dolayı karborsaya düşmüş, bazı satıcılar 10 para olan dergiyi dört katı fiyatla 40 paraya satmışlardır. Bu durumdan rahatsız olan dergi yönetimi, bir açıklama yaparak bundan böyle derginin üzerinde yazılan 10 paradan fazla talep edenlerden alınmaması ve doğrudan gazete idaresine müracaat edilmesini istemiştir (Sadakat Gazetesi, 1291c, 2).

Sadakat gazetesinin sekizinci sayısında yer alan bir haberde ise derginin ilk sayısının beş bin (5.000) sattığı; ancak yoğun talep üzerine yeniden dizgi yapıldığı ve beş bin nüshanın daha satılacağı umulduğu belirtilmiştir. Derginin gördüğü ilgiyi anlatmak için bir mukayese yapılmış, yetişkinler için çıkarılan Sadakat gazetesinin iki bini geçmediği belirtilerek, talepten duyulan sevinç dile getirilmiştir (Sadakat Gazetesi, 1291d, 1). Derginin ikinci sayısında da dergiye yönelik talepten dolayı okuyuculara teşekkür edilmiştir (Sadakat Dergisi, 1875b, 1).

Sadakat Dergisinin İnsan Anlayışı

Derginin insan anlayışı, insanın üstünlüğünü savunan etnosantrik bir temelde şekillenmiştir. Derginin üçüncü sayısındaki “Kalfa” başlıklı bir yazıda insan

yaratıklar arasında en değerli varlık (eşref-i mahlúkât) olarak nitelendirilmiştir. Yazıda diğer varlıkların insanın emrine verildiği savunulur (Sadakat Dergisi, 1875c, 1).

İnsanın iki yönüne de işaret edilen dergide, insanın güçlü ve zayıf taraflarına dikkat çekilir. “İnsan demirden pek, gülden naziktir. Demiri eritir, istediği bir şekle koyar. Uzaktan kaleleri döver... Koca bir zırhlı gemi yapar. Denizin üzerindeki hükümünü icra eder. Lâkin bir de aksi ciheti vardır ki yapılan bu kadar büyük işlerin yapılmakta olduğuna yine insanların inanmayacağı gelir. Bakın, insan ne kadar kuvvetli ise o kadar acizdir. Mesela kendi büyüklüğünün binde birinden küçük olan bir hayvandan korkar. Onun şerrinden halas olmak için yatacak yer arar” (Sadakat Dergisi, 1875c, 3).

Dergide, insanın tüm acizliğine rağmen sahip olduğu akıl sayesinde her şeye hükmedebileceği savunulur. Ancak akıl herkeste olmasına rağmen herkesin büyük işler başaramayacağı belirtilir. Bunun nedeninin ise aklın terbiyesinden kaynaklandığı belirtilir (Sadakat Dergisi, 1875c, 3).

Sadakat Dergisinin Çocukluk Anlayışı

Dergi, çocukları sorumluluk üstlenen küçükler olarak görür. Derginin ilk sayısında çocuklara ilişkin bir yazıda çocukların ülke geleceğinin teminatı olduğu belirtilir ve bu yüzden eğitimlerine önem verilmesi gerektiği vurgulanır: “Çocuklar ki, vatanın istikbalini temin edecek vasıtaadır terbiyelerine her şeyden ziyade dikkat lâzımdır” (Sadakat Dergisi, 1875a, 3). Çocukları toplumun önemli bir kesimi olarak gören dergide Türk kültüründe çocukların toplum içerisindeki konumlarına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Sadakat Dergisinin Eğitim Anlayışı

Sadakat dergisinin insan ve çocukluk anlayışı, eğitim anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Dergi, eğitimi bir vatandaşlık görevi olarak kabul eder. Derginin ilk sayısındaki mukaddime yazısında vatan borcunu ödemek için eğitilmiş olmanın gerekliliği savunulur. Vatanın insanın içinde doğduğu, yaşadığı yer olduğu hatırlatıldıktan sonra vatana hizmet etmenin bir borç olduğu vurgulanır: “İnsan borcu lâıykıyla ödemek için lazım olan sermayenin en birincisi okuyup yazmaktır. Çünkü okuyup yazanlar için tüm dünya bir ev gibidir” (Sadakat Dergisi, 1875a, 1).

Bununla birlikte dergi, eğitimli olmayı basit bir okuma yazma bilmeye indirger. Muhtemelen bu düşünce, dönemin şartlarından ve çocukları muhatap almasından kaynaklanmıştır. Zira yazılar çocuklara hitaben yazılmıştır. Derginin eğitimle ilgili bir diğer yaklaşımı, eğitimi gelecek garantisi sağlayan bir yatırım olarak görmesidir. Ayrıca ülke kalkınmasının da eğitime bağlı olduğu belirtilmiştir: “*Vatanın ilerlemesi yeniden yetişenlerin marifetli olmasıyla olacağından çocukların dahi her şeyden ziyade terbiye ve tahsil-i marifet etmelerine dikkat lâzımdır*” (Sadakat Dergisi, 1875c, 3).

Dergi, eğitim için en elverişli çağın çocukluk çağı olduğunu savunur: “*İlmi, sabavetimizde yani çocukluk zamanında çalışıp çabalayıp ilmi olanlardan tahsil etmeliyiz*” (Sadakat Dergisi, 1875f, 2). Ayrıca eğitimin insan zihninin ve idrakinin açılmasına yardımcı olduğu vurgulanır.

Derginin eğitimle ilgili görüşleri; geleneksel eğitime eleştiri, okulların işlevi ve kızların eğitimi gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Aşağıda derginin bu konulara ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Eğitim Kurumları ve İşlevi

Eğitim kurumlarının işlevlerine ilişkin görüşler, derginin farklı sayılarında yayımlanan *Kalfa* başlıklı makalelerde dile getirilmiştir. Bu makalelerden birinde okulların insanlığın gayesini öğretmek ve insanlık görevlerinin nasıl yapılacağını göstermek amacıyla kurulduğu belirtilmiştir: “*İnsaniyet denilen şeyi bilmek ve her türlü borcunu tanımak insanlar için lazım olduğundan, bu iki şeyin ne ile meydana geldiğini bilmek iktiza eder ki birincisi bunları öğretme mahalli olan mektebe ikincisi insanlar yalnız yalnız yaşayamayacaklarından bir takım insanlar bir araya gelerek cemiyet teşkiline muhtaçtırlar*” (Sadakat Dergisi, 1875c, 1).

Dergiye göre eğitimin önemli bir diğer işlevi, ülkenin geleceğinde yararlı olacak bireylerin yetiştirilmesidir. “*...çünkü vatanın istikbalini temin etmek, istikbalde iş başına geçecek olanları şimdiden hazırlamak icap eder ki istikbalde iş başına geçecek olanlar bugün çocuk bulunanlardır*.” (Sadakat Dergisi, 1875a, 1).

Sadakat dergisi, okulların gerekliliğini savunur. Dergiye göre okul, bireyin dünyevi ve uhrevi ihtiyacı olan tüm bilgileri öğrendiği mekândır. “*... İşte bu mahalde insanı dünyada herkese sevdirecek ve ahirette muhterem kılacak tarikler öğreniliyor*” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2). Dergi, eğitim kurumlarının gerekliliği yanında sürekliliğini de savunur. “*Mekteplere devam ister. Yoksa vakt-i azizini hususiyle çocukluk zamanını hadden aşırı oyun ve sefahat ile geçirir ise ihtiyarlıkta bir şey hâsıl edemez, devam ister...*” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2-3).

Dergide okuma ve yazmanın önemi üzerinde durulur. Yazıya daha fazla önem verilir. Zira yazı, fikirlerin yayılmasında önemli araçlardan biridir. Aynı zamanda fikirleri aktarmada büyük kolaylıklar sağlar. Yazının fikirleri kalıcı hale getirdiği belirtilir. “... bin sene evvelki bir iş bugün herkes için malum oluyor. İşte onu zabt eden şey yazıdır. Eğer yazı olmayaydı ne lâkırdılar anlatılabilirdi ne de eski işler bilinebilirdi...” (Sadakat Dergisi, 1875b, 2). Yazının faydalı taraflarından bir diğeri ise haberleşme aracı olmasıdır. İnsanlar, yazı sayesinde mektupla iletişim kurulabilmekte ve haberleşebilmektedirler. Yazı, aynı zamanda kazanç sağlayıcı bir beceridir. İnsanlar yazı sayesinde kazanç elde edebilmektedirler. “Yazı insanı geçindirir. Her bir sanattan ziyade para getirir. Dünyada yazı gibi ala iş yoktur. Yazı insanı zengin eder. Yazı adamı meşhur eder” (Sadakat Dergisi, 1875c, 3). Yazının bu kadar önemsenmesi, dönemin koşullarından kaynaklanmıştır. Zira 19. Yüzyılda yazma konusunda toplumda genel bir eksiklik bulunmaktadır. Nitekim bu duruma işaret eden dergi, yazı bilenlerin çok itibarlı konumlara sahip olduğuna işaret etmiştir: “Zabit ol, kâtip ol, tüccar ol, bakkal ol, mahalle bekçisi ol, tramvay biletcisi ol. Ne olursan ol okuyup yazmak lâzımdır. Bunlarsız olmaz” (Sadakat Dergisi, 1875b, 3). Sözlü aktarım ise fikirlerin aktarımında önemli bir araçtır. Ancak sözlü aktarımda birçok hata yapılabilir (Sadakat Dergisi, 1875b, 2).

Geleneksel Eğitime Eleştiri

Sadakat dergisi, diğer çocuk dergilerinde olduğu gibi yenilikçi fikirleri savunan bir özelliğe sahiptir. Yenilikçi görüşler, derginin eğitim anlayışının da temelini oluşturur. Dergide yayımlanan yazılarda geleneksel eğitim anlayışı ile yenilikçi eğitim (usul-i cedid) anlayışı mukayese edilmekte, yeni eğitim anlayışının üstünlüğü savunulmaktadır. Derginin ikinci sayısında “Kalfa” başlıklı bir yazıda şu ifadeler yer verilmiştir: “Çocuklar siz öyle bir zamana yetiştiniz ki eli kalem tutanların hepsi sizin okuryazar uslu akıllı adam olmanız için en yakın yolları arayıp buluyorlar. Kolay kolay sözleri kullanarak meramlarını anlatıyorlar. Sizden yalnız çalışmak istiyorlar. Siz ittifak edip çalışmazsanız sonra pişman olursunuz” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2-3).

Dergi, geleneksel öğretim anlayışı ile okuma yazma öğrenmenin çok zor olduğunu savunmaktadır. Derginin yayımlandığı dönemde (1875 yılı) usul-i cedid hareketi yaygınlaşmakta ve özellikle ilkokullarda (sıbyan/iptidai mektepler) okuma yazma için bu yöntem kullanılmaktadır. Yenilikçi yöntemin kolaylığı şöyle anlatılır: “Daha ilerisini söyleyeyim mi? Hısım akrabalarınızdan okurya-

zarlara sorunuz ki okuyup yazmayı ne kadar zorlukla öğrenmişler ne kadar zahmetler çekmişlerdir. Onların vaktinde bulunan kitapların yarısı Arapça birçoğu da Acemce sözlerle dolu idi. Bir sayfa yazının içinde bizim dilimizden iki söz bulunmaz idi. O zamanlar çocuğu papağan kuşunun ne söylediğini bilmediği gibi zor hal ile okuyabildikleri şeylerden bir şey anlamazlar idi... Belki sizin üç senede öğrenebildiğiniz bir şeyi onlar on senede on beş senede öğrenebilirler idi.” (Sadakat Dergisi, 1875b, 3).

Sadakat dergisi, eğitimde ilerleme olduğu fikrini savunmaktadır. Dergide yayımlanan makalelerde eğitimdeki yeni anlayışın ve eğitimle ilgili gelişmelerin olumlu olduğu ileri sürülmektedir. Bu haliyle yeni eğitim anlayışı, geleneksel eğitimden oldukça ileri düzeydedir. Dergi, geçmiş dönemlerde eğitimin zor şartlarda yapıldığı ve eskilerin olumsuz şartlarda eğitim gördükleri ileri sürülür. İkinci sayıdaki bir makalede şu ifadeler geçer: “Bu zahmetleri çekenlerden birisi de benim. Çocukluğumda okuduğum şeylerin ne demek olduğunu şimdi anlayabiliyorum da o vakitlerin boş boşuna geçtiğine acıyorum” (Sadakat Dergisi, 1875b, 1).

Öğretim Yöntemleri ve Öğretim Araçları

Sadakat dergisinin eğitim anlayışını yansıtan bir diğer özelliği öğretim yöntemleri ve öğretim araçları konusundaki yazılarda karşımıza çıkar. Dergide yayımlanan yazılarda öğretim yöntemleri ve öğretim araçlarına değinilmiştir. Dergide yayımlanan bir makalede geleneksel öğretim yöntemleri eleştirilmiştir. Buna göre öğretim, yalnızca anlatma ve dinlemeye dayalı (takrir) olarak yapılmamalıdır. İyi bir öğretim yapılabilmesi için konunun özelliğine göre farklı yöntemler ve uygun araçlar kullanılmalıdır: “Çocuklar coğrafya denilen şeyin zihinden çıkmayacak surette belenmesi gerekir. Coğrafyada kitaplarda yazılı olmayan ve olsa da bu kadar açık ve mufassal surette bulunmayan birtakım şeyler vardır. En evvel onların bilinmesi mutlaka lâzım olduğundan dikkatle mütalaa eylemenizi ihtar ile tarife mübaşeret eyledik” (Sadakat Dergisi, 1875c, 4).

Sadakat Dergisinin Bilim Anlayışı

Bir çocuk dergisi olmasına karşın Sadakat dergisinde bilim konusu da işlenmiştir. Dergide yayımlanan bir diyalogda bilim görüşü aktarılmıştır. Hoca ile talebesi arasında geçen bu diyalogda bilimin faydacı yönü ön plana çıkarılmıştır. “İlim nedir?” sorusuna verilen cevap şöyledir: “İlim öyle bir faideli faziletlidir

ki hal ve şanımaza lâıık olan şeyleri bize bildirir. Fikrimize vüsat ve zihnimize keşayış verip bizi her halde doğru yola götürür. Hak ve seıap olan şeyleri istemeye teşvik eder” (Sadakat Dergisi, 1875e, 2).

Dergi, bilimin faydası yanında faziletini de savunur. “İlmimiz olmadıkça üzerimize ait her türlü umur ve maslahatın hüsn-i rü’yetine kabiliyetimiz olamayacağından başka, işleyeceğimiz iş her ne ise lâııkıyla yetemeyeceği ve ilim ise her veşhile bâdı-yı selamet ve saadet olduğu aşıkârdır. Ez cümle bizi her şeyde sabit-kadem idüp hareketlerimize metanet verir. Zihin ve idrâkimize kuvvet verip kemalimizi ziyade eder. Sıhhat ve ağıyetimize sebep olur” (Sadakat Dergisi, 1875f, 2). Konuşmanın devamında ilmin toplum arasında saygınlık kazandırıcı bir işlevi olduğu anlatılır. Dergi, eğitimin insana mutluluk verdiğini ve statü kazandırdığını savunmaktadır. (Sadakat Dergisi, 1875f, 3).

Makalede savunulan ilginç görüşlerden birisinin ilmin yararlı olabilmesinin ilim sahibi kişilerin özelliklerine bağlanmış olmasıdır. Buna göre şayet ilim adamının kişilik özellikleri yetersiz ise onun ilminden yararlanılamaz. “Eğer bir âlimin insaf ve merhameti ve adalati ve istikameti yani doğruluğu olmazsa onun ilminden de istifade olunmaz” (Sadakat Dergisi, 1875f, 2).

Derginin bilim anlayışındaki bir diğer yaklaşımı, bilimin ancak akıl ile yapılabileceğine yöneliktir. Aklın insan için en değerli hazine olduğu belirtilen *Kalfa* başlıklı bir yazıda insana yararlı olabilmesi için aklın terbiye edilmesi gerektiği vurgulanır. Aklın geliştirilmesine de değinilerek şu saptamada bulunulur: “Aklın terbiyesi de okuyup yazmakla hâsıl olduğu için her insana evvela okuyup yazmak lâzımdır. Bir insanın okuyup yazması aklını terbiye eder. Aklını güzel terbiye edince de aczini setr eder... Büyük büyük şeyleri yapar. Bazen hiç görülmedik şeyler icad eder. Mucid olur” (Sadakat Dergisi, 1875c, 1).

Sadakat Dergisinin Önemsemiği Değerler

Sadakat dergisi, çocuklar için olumlu değerleri ön plana çıkarır. Derginin önemsemiği değerler çeşitli yazılarda ve darb-ı meseller içinde dile getirilmiştir. Dergide yayımlanan yazılarda çocukların bu değerleri kazanması salık verilir. Dergide ayrıca kaçınılması gereken kötü huylar ve davranışlar üzerinde de durulmuştur.

Dergide yayımlanan bir makalede, kazandırılmak istenen değerler konusu ele alınmıştır. Hoca ile talebe arasında geçen bir diyalog şeklinde kurgulanan yazıda, hoca talebesine önce şu soruyu yöneltir: “Oğlum neşsimize raci olan şeyler nedir?” (Sadakat Dergisi, 1875e, 2). Bu soruya çocuk şu cevabı verir ve hoca-

nın takdirini alır: *Nezâfet, sa'y, riyâzet, şecaat, kanaat, ilim, diyanet, sabır, hilm, usul-i zabt-ı nefis, tecrübe-i nefis, ıslah-ı nefis, içtinap-ı hevâ-yı nefis*" (Sadakat Dergisi, 1875e, 2).

Aslında bu ilkler, geleneksel Osmanlı toplumunun dini ağırlıklı yaşamında önemsenen değer ve davranışlardır. Bu değerlerin tüm bireyler tarafından benimsenmesi gerektiği vurgulanır. Diyaloğun devamında toplumsal yaşamda uyulması gereken başka değer ve davranışlar üzerinde durulur. Bu değerler şunlardır: *"İtaat, ihtiram, hakşinaslık, insaniyet, hayırhâhlık, sadakat, mülayemet ve adalet"* (Sadakat Dergisi, 1875e, 2). Dergide ayrıca *iyilik yapmak, alçak gönüllü olmak ve vefalı olmak* gibi değerler ön plana çıkarılmıştır.

Yardımcı Ders Kaynağı Olarak Sadakat

Sadakat dergisi, öğrenciler için adeta yardımcı ders kaynağı niteliğindedir. Dergide eğitimle ilgili makaleler yanında, özellikle ortaokul düzeyindeki öğrencilerin derslerinde yararlanabilecekleri konu ve bilgilere yer verilmiştir. Derginin son sayfalarında yer verilen bu bilgiler *coğrafya, sosyal bilgiler, Türkçe, matematik, edebiyat ve tabiat bilgisi* gibi geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu yazılarda, sadece bilgi aktarımı değil aynı zamanda bu konuların nasıl öğretileceğine yönelik teknik bazı önerilere de yer verildiği görülmektedir. Derginin yayımladığı bu bilgilerden bir kısmı aşağıda verilmiştir.

Coğrafya Bilgileri

Sadakat dergisinde düzenli olarak coğrafya konularına yer verilmemiştir. Ancak dergide yayımlanan bazı makale ve yazılarda coğrafya konularına dolaylı olarak değinildiği görülmektedir. Örneğin dördüncü sayıda yayımlanan bir makalede coğrafya öğretiminin geleneksel öğretimden farklı yanlarının bulunduğu belirtildikten sonra coğrafya dersinde hangi konuların öğretilmesi gerektiği üzerinde durulur. *"Coğrafyanın en evvel talim olunacak maddesi"* alt başlığıyla coğrafya konularında izlenmesi gereken sıralama şöyle yapılmıştır (Sadakat Dergisi, 1875d, 1):

- Dünya ne demektir? (Bu bölümde dünyanın kara ve denizleri, dünyanın büyüklüğü, yerleşim yerleri vs.)
- Karalar ve denizler
- Ülkelerin konumları
- Haritalar ve atlaslar (Nasıl yapılır ve ne işe yararlar?)
- Yönler (Asli yönler ve tali yönler)

Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler konuları içerisinde toplumbilimle ilişkili bazı bilgiler yer almaktadır. Bunlardan biri, toplumun gerekliliği diğeri ise toplumun nasıl teşekkül ettiğine ilişkindir.

Cemiyetin Sebeb-i Lüzûmu (Gerekliliği)

Sadakat dergisinin toplum görüşü, işlevselci bir anlayışa dayanır. Üçüncü sayıda yer alan bir makalede cemiyetin gerekliliği şu ifadelerle savunulur: “Yaşamak için lâzım olan yiyecek, esvap, mesken gibi başlıca üç şeyin yalnız bir insan ile olmadığındandır. Çünkü bir insan bu üç şeyden birine bilfarz yiyecek tedarikine kalkılsa en evvel ekmek yapacak, ekmek yapmak için ...” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2). Bu görüşler, toplumdaki mesleklerin ve görevlerin toplumsal yaşam için gerekli olduğu ve her bir mesleğin işlevsel olduğu görüşünü desteklemektedir.

Cemiyetin Oluşumu

Sadakat dergisi, cemiyetin nasıl ve nelerden teşekkül ettiğini şöyle açıklar: “Cemiyeti teşkil eden insanlardan her biri ayrı ayrı işler görerek, yaşamaklığın vasıtalarını meydana getirir. Yani birtakımı yiyecek tedarik eder ve birtakımı esvab diker, birtakımı da mesken yapar ve ötekiler dahi lâzım olan şeyleri birbirleriyle değiştirerek levâzımâtını ikmâl ederler...” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2).

Dergide, cemiyetin insanların doğal ihtiyaçlarını karşılamak için mübadele yoluyla geliştirdikleri ilişkiler ağı üzerine kurulduğu savunulur. Buna göre ihtiyaçların karşılanması amacıyla para (sikke) icat edilmiştir. Paranın kullanılması insan yaşamını kolaylaştırmıştır (Sadakat Dergisi, 1875c, 2).

Nasıl ki toplumun oluşumu değişik görevlere bağlı ise toplumun devamlılığı da iş bölümüne bağlıdır. “İnsanlar birbirleriyle güzel geçinmezlerse yaşadıkları memleket yıkılıp harap olur. Ve bir de her kim gayrısına zarar kast eder ise kendi başına kast etmiş olur” (Sadakat Dergisi, 1875c, 2).

Vatan Sevgisi

Sadakat dergisinde vatan sevgisi konusu da işlenmiştir. Vatan şöyle tanımlanır. “Vatan insanın doğduğu, büyüdüğu, yaşadığu, öldüğu, gömüldüğu yerdir” (Sadakat Dergisi, 1875a, 1). Devamında vatan sevgisinin önemi vurgulanır ve vatan sevgisinin ancak vatana hizmetle gerçekteleşeceği belirtilir. Bunun için de

okuma yazma öğrenmek gerekir: “İnsan olan ana muhabbet, ana hizmet, anın muhafazasına gayret etmek, ilerlemesine himmet etmeye borçludur. İnsan bu borcu layıkıyla ödemek için lâzım olan sermayenin en birincisi okuyup yazmaktır” (Sadakat Dergisi, 1875a, 1).

Matematik Öğretimi

Dergi, matematik konularına ilgi duymamıştır. Diğer çocuk dergilerinde olduğu gibi matematik konularına yer verilmemiştir. Ancak dergide matematikle ilgili bazı sorular yöneltilmiş ve bu sorulara gönderilen cevaplar dergide yayımlanmıştır. Matematikle ilgili sorular arasında toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemleri yanında basit denklemler ve orantılı sorular da bulunmaktadır.

Edebiyat Bilgileri

Sadakat dergisi, edebiyat konusuna fazlaca yer vermemiştir. Dergide az sayıda hikâye ve latife (fıkralar) yayımlanmıştır. Hikâye anlatımlarında günlük konuşma diline uygun bir üslup benimsenmiştir. Hikâyelerde çocukların anlayabilmesi için açık ve sade olmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Yayımlanan hikâyelerde eğitsel kaygı dikkat çekicidir. Hikâyeler mutlaka bir mesaj yüküdür. Hikâyelerin sonunda *kıssadan hisse* başlığıyla çocukların bu mesajdan ibret alması ve kendilerine ders çıkarmaları istenir.

Tabiat Bilgisi

Sadakat dergisi, tabiat bilgisi kapsamında hayvan tanıtımlarına yer vermiştir. İlm-i Hayvanat başlıklı bir yazıda hayvan şöyle tanımlanır: “His ve hareket-i hassalarıyla zî-rûh bulunan ve azâ-yı maddiye ve hayatiyeyi hâvî olan mahlûkata hayvan denir” (Sadakat Dergisi, 1875d, 2). Hayvanlar iki kısma ayrılır:

- Yumurtayla çoğalan hayvanlar.
- Doğum yoluyla çoğalan hayvanlar.

Derginin ilk sayısında hayvanların yaşamları konusu anlatılır. Hayvanların yaşamlarının beslenmelerine ve suya bağlı olduğu belirtilir. Suyun beslenmeden (gıda) daha önemli olduğu açıklanır. Dergi, daha çok vahşi hayvan tanıtımlarına yer vermiştir. Dergide tanıtılan vahşi hayvanlar; *arslan*, *kaplan* (*peleng*) ve *vaşak* olarak tespit edilmiştir.

Atasözleri (Darb-ı Meseller)

Sadakat dergisi, Türk kültürünün önemli bir parçası olan darb-ı mesellere (atasözlerine) sayfalarında yer vermiştir. Derginin ilk sayısından itibaren birçok darb-ı mesel yayımlanmış ve bunların açıklamasına yer verilmiştir. Aşağıda dergide yayımlanan darb-ı mesellerden bazıları verilmiştir:

- At bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz.
- At teper katır teper, ara yerde eşek ölür.
- Ecel gelmeyince ölüm gelmez.
- Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.
- Alçak uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar.
- Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez.
- İyilik et denize at, balık bilmezse hâlîk bilir.

İlan ve Reklam

Sadakat dergisinin özgün yanlarından birisi de çocuklara yönelik bazı tanıtımlarda bulunmasıdır. Dergi ilan ve reklam politikasını açıkça belirlemiş ve ilk sayısında duyurmuştur: “*Etfale mahsus kitap ilanından başka ilan konulmaz*” (Sadakat Dergisi, 1875c, 1).

Sadakat dergisinde birkaç tane ilan/reklam yer alır. Dergide yayımlanan ilk tanıtım, Sadakat dergisinin satılacağı dükkânın adresidir. İlanda Sadakat Dergisinin Bayezid’de Kâğıtçı Hasan Lütî Efendi’nin dükkânında satılacağı duyurulmuştur (Sadakat Dergisi, 1875b, 6).

Dergide yayımlanan ikinci ilan ise bir kâğıt reklamıdır. Kaliteli kâğıt isteyenlerin “*Laz Ömer*” dükkânından temin edebilecekleri belirtilmekte ve dükkânın adresi verilmektedir (Sadakat Dergisi, 1875c, 1).

Dergide yayımlanan diğer bir ilan ise bir ilmihal kitabıdır. İslam dininin öğrenilmesinde önemli bir yeri olan bu ilmihal kitabının Bayezid’de Mücellit Osman Efendi’nin dükkânında satılmakta olduğu belirtilmektedir. Tanıtım yazısında ilmihal kitabının herkesin rahatlıkla anlayabileceği sadelikte olduğu ve her müslüman çocuğun mutlaka bir adet edinmesi gerektiği belirtilir. Kitabın fiyatının üç kuruş olduğu da ayrıca belirtilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

19. yüzyıl, Türk çocuk yazını açısından oldukça verimli bir yüzyıldır. Bu dönemde çocuk edebiyatına yönelim olmuş, çok sayıda çocuk dergisi yayımlan-

mıştır. 19. Yüzyıl çocuk dergiciliği, edebiyat açısından olduğu kadar, eğitim açısından da önemli bir araştırma konusudur. Osmanlı döneminde yayımlanan çocuk dergileri son çeyrek asırda birçok açıdan inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmada 19. Yüzyılda yayımlanan ve Türk çocuk yazınının ilk örneklerinden biri olan Sadakat adlı çocuk dergisini tanıtmak ve çocuk eğitimi konusundaki yaklaşımını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Diğer çocuk dergilerinde olduğu gibi Sadakat dergisi de 19. Yüzyıl eğitim ve çocukluk anlayışındaki değişimin izlerini yansıtmaktadır. Sadakat dergisinde yer alan metinler çocuk yazınının tarihsel geçmişi ve ilk çocuk yazınında eğitim ve çocuğa yönelik yaklaşımın değişmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Dergide eğitimle ilgili konular üzerinde ağırlıkla durulmuştur. Dergide eğitimin gerekliliği, amacı, işlevi, eğitim kurumlarının gelişmesi, öğretim yöntemleri, eğitim sorunları gibi konulara yer verilmiştir. Okuyucu kitlesi ilköğretim çağındaki çocuklar olan Sadakat Dergisinin en belirgin özelliği, dil konusundaki hassasiyetidir. Dergide yayımlanan yazılarda çocukların seviyesine uygun bir dil kullanıldığı görülmektedir.

Sadakat dergisi insanın değerine vurgu yapmakta ve çocukları geleceğin teminatı olarak görmektedir. Geleneksel çocukluk anlayışının izlerini yansıtan dergi, çocuklara büyük sorumluluk yüklemektedir. Sadakat dergisinin insan ve çocukluk anlayışı, eğitim anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Eğitimi vatandaşlık görevi olarak kabul eden dergi, eğitim için en elverişli çağın çocukluk çağı olduğunu vurgulamaktadır. Dergiye eğitimin işlevlerini hümanist ve milliyetçi bir anlayışla izah etmektedir. Buna göre eğitimin temel işlevlerinden biri insanlığı öğretmek diğeri ise ülkenin geleceğinde yararlı olacak bireyleri yetiştirmektir. Sadakat Dergisi, diğer taraftan yenilikçi fikirlere de yer vermiştir. Dergi döneminin yenileşme anlayışının etkisinde kalmış ve yenilikçi görüşlere yer vermiştir. Bu yönüyle dergi iki kutuplu bir anlayışı temsil etmektedir. Bir taraftan geleneksel çocukluk anlayışı savunulurken diğer taraftan eğitimde yenileşmeyi savunan yazılara yer vermektedir. Bu durum aslında çağdaşı olan diğer dergilerde de sıklıkla rastlanan bir durumdur. Osmanlı yenileşmesi sürecinde gözlemlenen bu durum, değişim ve gelenek arasındaki gerilimin bir tür yansıması olarak nitelendirilebilir. Nitekim dergide yayımlanan yazılarda geleneksel eğitim anlayışı ile yenilikçi eğitim anlayışı mukayese edilmekte yeni eğitim anlayışının üstünlüğü savunulmaktadır.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2001). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 2001'e)*. İstanbul: 8. Baskı, Alfa Yayınları.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye'de öğretmenlerin toplumsal değişmede etkileri (1848-1948)*. Ankara: Doğan Basımevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası
- Ergün, M. (1997). *Atatürk Devri Eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Ergün, M. (1996). *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Etfal Dergisi. (1875). Sayı 7.
- Kütükoğlu, M. (1998). *Tarih Araştırmalarında Usul*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Sadakat Dergisi (1875a). Sayı 1.
- Sadakat Dergisi (1875b). Sayı 2.
- Sadakat Dergisi (1875c). Sayı 3.
- Sadakat Dergisi (1875d). Sayı 4.
- Sadakat Dergisi (1875e). Sayı 5.
- Sadakat Dergisi (1875f). Sayı 6.
- Sadakat Gazetesi (9 Nisan 1291a/1875). Sayı 1.
- Sadakat Gazetesi (10 Nisan 1291b/1875). Sayı 2.
- Sadakat Gazetesi (16 Nisan 1291c/1875). Sayı 5.
- Sadakat Gazetesi (21 Nisan 1291d/1875). Sayı 8.
- Şimşek, H. (202). *Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitsel Açından İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Tan, M. (1997). "Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk", *Çocuk Kültürü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Togan, Z. V. (1985). *Tarihte usul*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

A Sample Magazine for Children and Education in the 19th Century: “Sadakat” Magazine and Educational Approach

Hüseyin ŞİMŞEK*

Introduction

The 19th century has special importance in terms of educational thought and practice. In this period, new arrangements were made in school and classroom environments and new teaching methods were used (Akyüz, 2001). Periodicals were put into practice during this period. Periodicals are the most important written sources that can reflect the events occurring in a certain period of time, the thought and approach of that period, the main problems and ideals of that period (Kütükoğlu, 1998). Many researchers have used the periodicals in their research (Ergün, 1997; Akyüz, 1978; Ergin, 1977). The beginning of children’s magazines goes back to Tanzimat. The first children’s magazine, Mümeyyiz, was published in 1869 and many magazines were published later (Şimşek, 2002). Every topic about education in children’s magazines is discussed. In these journals, many topics such as the necessity of education, purpose, function, development of educational institutions, teaching methods, and education problems are given. Children’s magazines published in the Ottoman period are full of important information about the childhood and educational understanding of that period. There are also many educators among those who published

* Assoc. Prof., Educational Science, Faculty of Education, Kırşehir Ahievran University,

E-mail: husimsek@hotmail.com

Received: 23.03.2018 - **Accepted:** 01.11.2018

these journals which could also be described as educational journals. On the other hand, in children's journals, there is a lot of information about general and special fields such as children's education, school life, education problems, educational views, family and society's view of education, and educational practices (Şimşek, 2002). The journals published in the Tanzimat and Mutlakiyet periods were followed up regularly by the students. Children's magazines offer an environment in which two different generations can express their views about childhood at the same time. The child is not only a passive object of the socialization practices determined by adults but also a creative subject in the process of reproduction of culture (Tan, 1997). Children's magazines that focus on teaching subjects are the main auxiliary resources followed by students. Some teachers have regularly ordered students to buy a certain number of these journals from their journals, or from their publishers. In this sense, children's magazines are considered the beginning of the unit journalism. Children's magazines, which were followed in the form of an auxiliary resource, enabled the students to gain the habit of using different sources other than their textbooks. It is important to learn to teach from different sources in a period when a single understanding of education is dominant. Children's magazines are the primary sources of childhood and education.

Method

In this research, the qualitative pattern is used. The data of the study was obtained by using document analysis. In the analysis of the data, a descriptive analysis method was used. Descriptive analysis is a method which is frequently applied to obtain summary information about different facts and events (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2017). In the descriptive analysis model, the information obtained is described in a logical and understandable manner. Then, the interpretations are made and some conclusions are reached within the context of cause and effect relationship. Text-based content analysis was also conducted in the research. In the analysis of the texts in the journals, the subject of education and childhood was taken into consideration and the content of the journal was classified and analyzed under certain topics. During the analysis process, all sentences, statements, concepts and paragraphs which were considered important for the purpose of the research were scanned.

Findings

"Sadakat Dergisi" is an addendum for children published in Istanbul. There is detailed information about the circulation of the magazine. In the second issue, it was stated that the first day of the magazine was sold for one thousand five hundred (1500) units. On the second day, the demand for the journal continued ("Sadakat Dergisi", 1291: Q.1, p.1). There is no clear information about the staff of the "Sadakat Dergisi". Tahsin's signature is on the last page of all issues of the journal. The purpose of the journal is to publish articles about morality, decency, art, and trade. The readers of the journal are primary school children. The most prominent feature of the journal is its sensitivity to language. The journal defended its simplicity in language and used a simpler and more explicit language than Mümeyyiz magazine. The magazine, considering its target audience, published its articles in accordance with their level. The magazine has established good communication with children who have readers. Articles and letters sent by their readers were published in the journal ("Sadakat Dergisi", 1875: P.3, p.3). "Sadakat Dergisi", a magazine for children, sought ways to reach children. The journal published award-winning questions from the first issue for this purpose. The names of those who answered the questions correctly were published in the journal and promised to send a gilded newspaper as a reward. The journal, which has a didactic feature, includes educational articles, proverbs, and proverbs for children. In the journal, a more plain and clear language was used than the previously published Mümeyyiz magazine. The readers of the journal are primary school children. The magazine has established good communication with children who have readers.

The journal has an ethnocentric understanding of human superiority ("Sadakat Dergisi", 1875: P.3, p.1). Humanity's two sides were also pointed out in the magazine, and people's strengths and weaknesses were highlighted. The magazine, which has a traditional understanding of childhood, sees children as minors. "Sadakat Dergisi"'s human and childhood understanding forms the basis of education. The magazine argues that the most suitable age for education is childhood. The journal accepts education as a duty of citizenship ("Sadakat Dergisi", 1875: P.1, p.1). The journal reduces education to a simple reading. This thought probably arose from the conditions of the period and from the fact that the children were taking part. Another important function of education is the training of individuals who will be useful in the future of the country. The importance of reading and writing is emphasized in the journal. The journal ar-

gues that it is very difficult to learn how to read and write with traditional teaching. “Sadakat Dergisi” advocates the need for schools. According to the journal, school is the place where the individual learns all the information he needs from the earthly and the needy (“Sadakat Dergisi”, 1875: P.3, p.1). The magazine argues that the most suitable age for education is childhood. In the journal, the need to be educated to pay the debt of the mother is defended. In the journal, it is stated that the development of the country depends on education. “Sadakat Dergisi” has a feature that defends innovative ideas like other children’s magazines. Innovative views also form the basis of the educational approach of the journal.

The articles published in the journal compare the concept of traditional education with the concept of innovative education and advocate the superiority of the new education concept. “Sadakat Dergisi” argues that there is progress in education (“Sadakat Dergisi”, 1875: P.2, p.1). “Sadakat Dergisi” advocates that there is progress in education. The articles published in the journal suggest that the new understanding of education and the developments related to education are positive. As such, the new educational approach is much more advanced than traditional education. The magazine argues that education was carried out under difficult conditions in the past and that the former were educated under adverse conditions. The articles published in the journal suggest that the new understanding of education and the developments related to education are positive. Another feature of “Sadakat Dergisi” that reflects the educational approach is the articles on teaching methods and teaching tools. In the articles published in the journal, teaching methods and teaching tools are mentioned (“Sadakat Dergisi”, 1875: P.3, p.4). In an article published in the journal, traditional teaching methods have been criticized. According to this, teaching should not be done only as a means of telling and listening (takrir). Different methods and appropriate tools should be used in order to make good teaching. In an article published in the journal, traditional teaching methods have been criticized. According to this, teaching should not be done only as a means of telling and listening (takrir). Different methods and appropriate tools should be used in order to make good teaching. The importance of reading and writing is emphasized in the journal. More importance is given to the writing. Because writing is one of the important tools in the dissemination of ideas. It also provides great convenience in transferring ideas. “Sadakat Dergisi” highlights positive values for children.

The values that the journal cares about are mentioned in various articles. In

fact, these values are values and behaviors that are important in the religious life of traditional Ottoman society (“Sadakat Dergisi”, 1875: Q.5, p.2). It is emphasized that these values should be adopted by all individuals. In the articles published in the journal, it is recommended that children earn these values. The journal also focuses on the bad habits and behaviors that should be avoided. The society’s view of “Sadakat Dergisi” is based on a functionalist understanding. It is argued in the journal that the society is built on a network of relationships developed through the exchange to meet the natural needs of people. In the journal “Sadakat Dergisi”, the subject of love for the country was also mentioned. There are no regular geography issues in the journal Sadakat. However, in some articles and articles published in the journal, it is seen that geography subjects are mentioned indirectly. The journal was not interested in mathematics. As with other children’s magazines, mathematics topics are not included. “Sadakat Dergisi”, did not give much space to literature. A small number of stories and journals have been published in the journal. In the storytelling, a style that is appropriate to the daily spoken language has been adopted. “Sadakat Dergisi” included animal introductions within the scope of natural knowledge. “Sadakat Dergisi” has included the darb-i issues (proverbs) which are an important part of Turkish culture. Many darb-ı mesel have been published since the first issue of the journal and their explanations are given. One of the unique aspects of the “Sadakat Dergisi” is that it offers some publicity for children. There are a few advertisements/advertisements in “Sadakat Dergisi”.

Conclusion

The 19th century is a highly productive century for Turkish children’s literature. In this period, children’s literature was oriented and many children’s magazines were published. Children’s journalism in the 19th century is an important research topic in terms of education as well as in literature. Children’s magazines published in the Ottoman period were examined in many respects in the last quarter century. In this study, it is aimed to introduce the children’s magazine named Sadakat which is one of the first examples of Turkish children’s writing and published in the 19th century and to reveal its approach to child education.

As in other children’s magazines, the “Sadakat Dergisi” reflects the traces of the change in the 19th century education and childhood. The texts in the journal Sadakat suggest that the historical background of children’s literature and the approach to education and children in the first child literature are changing.

The journal focused on educational issues. The topics such as the necessity of education, purpose, function, development of educational institutions, teaching methods, and educational problems are included in the journal. The most prominent characteristic of the “Sadakat Dergisi”, which is the primary school age children, is its sensitivity to language. In the articles published in the journal, it is observed that children use a language appropriate to their level.

“Sadakat Dergisi” emphasizes the value of people and sees children as the guarantee of the future. The magazine reflects the traces of traditional childhood understanding and imposes a great responsibility on children. “Sadakat Dergisi”’s human and childhood understanding forms the basis of education. The journal, which accepts education as a duty of citizenship, emphasizes that the most suitable age for education is childhood. He explains the functions of education to the journal in a humanist and nationalist manner. Accordingly, one of the main functions of education is to teach humanity and the other is to educate individuals who will be useful in the future of the country. “Sadakat Dergisi” also included innovative ideas. It has been influenced by the innovation period of the magazine period and has included innovative views. In this respect, the magazine represents a bipolar understanding. On the one hand, the traditional concept of childhood is advocated and on the other hand, it includes articles defending innovation in education. This situation is frequently encountered in other contemporary magazines. This situation observed in the process of Ottoman renewal can be characterized as a reflection of the tension between change and tradition. In fact, in the articles published in the journal, the superiority of the new education concept is advocated by comparing the traditional education concept with an innovative educational approach.

Erhan ALABAY, Dr. Öğrt. Üyesi

➤ **Elektronik Posta:** erhanalabay@aydin.edu.tr ➤ **Yazışma Adresi:** Beşyol Mah. İnönü Cad. İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü H Blok Kat 4 Ofis No: 6405 Küçükçekmece İstanbul
➤ **İlgi Alanları:** Erken Çocukluk Eğitiminde Bilim Eğitimi, Toplumsal Cinsiyet
➤ **Yayın ve Diğer Çalışmalarından Seçmeler:**

- Akgül Alak, S. & Alabay, E. (2017). Pamuk şekerim I-II kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013) açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(6), 2229-2244.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-26.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.
- Demirbaş, S. & Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının müdür algılarının belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(1), 78-97.
- Keskinkılıç Kara, S. B. & Alabay, E. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıkların yönetimine ilişkin algılarının incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1-21.

Büşra Hande CAN, Yüksek Lisans Öğrencisi

➤ **Elektronik Posta:** hande-can@hotmail.com ➤ **Yazışma Adresi:** Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Mecidiyeköy/İSTANBUL ➤ **İlgi Alanları:** Çocuk Gelişimi, Değerler Eğitimi.

Ayşe Betül KANDEMİR, Yüksek Lisans Öğrencisi

➤ **Elektronik Posta:** aysebetulkandemir@gmail.com ➤ **Yazışma Adresi:** Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Mecidiyeköy/İSTANBUL ➤ **İlgi Alanları:** Çocuk Gelişimi, Değerler Eğitimi.